

El desenvolupament de l'Expressió Corporal a Espanya: Mercè Mateu, una mestra inspiradora

Galo Sánchez-Sánchez¹ , Carmen Padilla-Moledo¹ , Inmaculada C. Álvarez-Gallardo¹ , Diana Amado¹ , Esther Apesteeguía-Lanseros¹ , Marta Arévalo¹ , José Manuel Armada-Crespo¹ , Daniel Caballero-Julia¹ , Cristina Calvo-Estelrich¹ , Dolors Cañabate¹ , Javier Coterón¹ , Silvia Garcías¹ , Javier Gil¹ , Ana Hernández-Gándara¹ , Alfredo Larraz¹, Miriam Lorenzo¹ , Mar Montávez¹ , Kiki Ruano¹ , Antonio Sánchez-Martín¹ , Julia Serrano¹ , Pablo Sotoca-Orgaz¹ , i Carlota Torrents^{1*}

¹ Associació de professorat d'Activitat Física i Expressió Corporal

Citació

Sánchez-Sánchez, G., Padilla-Moledo, C., Álvarez-Gallardo, I.C., Amado, D., Apesteeguía-Lanseros, E., Arévalo, M., Armada-Crespo, J. M., Caballero-Julia, D., Calvo-Estelrich, C., Cañabate, D., Coterón, J., Garcías, S., Gil, J., Hernández-Gándara, A., Larraz, A., Miriam, L., Montávez, M., Ruano, K., Sánchez-Martín, A., Serrano, J., Sotoca-Orgaz, P., & Torrents, C. (2026). The development of body expression in Spain: Mercè Mateu, an inspiring teacher. *Apunts. Educación Física y Deportes*, 164, 1-9. <https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.2026.164.01>

Editat per:

© Generalitat de Catalunya
Departament d'Esports
Institut Nacional d'Educació
Física de Catalunya (INEFC)

ISSN: 2014-0983

*Correspondència:

Carlota Torrents
ctorrentsm@gencat.cat

Secció:

Ciències humanes i socials

Idioma de l'original:

Castellà

Rebut:

23 de novembre de 2025

Acceptat:

18 de gener de 2026

Publicat:

1 d'abril de 2026

Coberta:

Atleta de salt d'alçada en plena fase de vol, executant la tècnica Fosbury Flop amb màxima extensió i control sobre el llistó. © F&W

Resum

El desenvolupament de l'Expressió Corporal a Espanya ha estat estretament vinculat a l'àmbit educatiu, especialment a la formació del professorat d'Educació Física. En aquest context, la trajectòria docent i investigadora de Mercè Mateu ha tingut una influència significativa en la consolidació de l'Expressió Corporal com a camp de coneixement i com a contingut específic de l'educació física, així com en la pràctica pedagògica orientada a la formació d'educadors.

El present article s'inscriu en una revisió narrativa historiogràfica amb enfocament hermenèutic i interpretatiu i va tenir per objectiu analitzar i contextualitzar les principals aportacions de Mercè Mateu al desenvolupament de l'Expressió Corporal en l'àmbit acadèmic i educatiu. Per fer-ho, es va dur a terme una revisió sistematitzada de la seva producció científica publicada, tant com a autora principal com en coautoria. Des d'una perspectiva qualitativa, l'anàlisi va permetre identificar una trajectòria articulada entorn de diversos eixos fonamentals: les arts escèniques (dansa i circ), la praxeologia motriu com a marc teòric integrador, l'educació emocional, la perspectiva de gènere i la formació del professorat.

Els resultats mostren que la tesi doctoral defensada el 2010, va constituir un punt d'inflexió a l'hora d'establir un pont entre l'anàlisi de la lògica interna de les pràctiques motrius artístiques i la seva aplicació escènica i pedagògica. En el seu conjunt, l'obra de Mercè Mateu evidencia el potencial de l'Expressió Corporal com a àmbit interdisciplinari per a l'educació emocional, la innovació docent i la formació integral en l'Educació Física contemporània.

Paraules clau: circ, dansa, educació emocional, educació física, perspectiva de gènere, praxeologia motriu

Introducció

El desenvolupament de l'Expressió Corporal a Espanya ha tingut una evolució lenta però contínua que agafa la seva màxima expressió en el context educatiu. La didàctica de l'Expressió Corporal en el marc de l'Educació Física suposa una aposta decidida per formar totes les generacions en el coneixement del propi cos i dels recursos expressius que ens ofereix el moviment (Coterón i Sánchez, 2010). Sánchez (2022) assenyala que:

L'expressivitat corporal és una conducta humana natural i quotidiana que posa en evidència els estats d'ànim de la persona que s'expressa. El cos activa els seus recursos expressius i, ja sigui amb l'ajuda de les paraules o sense elles, posa en joc una sèrie de gestos facials, postures, moviments de mans i braços, etc., que donen fe de les emocions que cada individu expressa. Aquesta expressivitat forma una part genuïna de les senyes d'identitat de la persona i dona com a resultat un llenguatge corporal propi que la diferencia de les altres. Igual com el llenguatge verbal és fruit de l'aprenentatge, de l'experiència i de la relació amb els altres (p. 104-105).

Des d'una perspectiva fenomenològica, la dimensió expressiva del moviment es pot entendre com una experiència encarnada, on el cos no actua únicament com a instrument funcional sinó com a subjecte de significat (Husserl, 1970). Aquesta concepció resulta coherent amb l'evolució posterior de la disciplina en l'àmbit universitari. La dimensió expressiva del moviment inclou totes les manifestacions motrius que impliquin la intenció d'expressar el món propi i posar-lo en comú amb els altres, mitjançant processos de creació originals amb un component estètic significatiu. Els elements fonamentals de la dimensió expressiva del moviment són l'expressivitat, la comunicació, la creativitat i l'estètica (Sánchez et al., 2008a, 2008b; Sánchez, 2010).

En aquest context evolutiu de l'ensenyament de l'Expressió Corporal a Espanya, destaca la figura de la professora Mercè Mateu, que porta més de quaranta-tres anys dedicada a la docència a l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya (INEFC), tant al centre de Barcelona com al de Lleida, així com a l'Institut del Teatre de Barcelona (vegeu la Figura 1). La seva trajectòria i les seves aportacions han tingut un impacte significatiu tant en la formació universitària

Figura 1

Imatges de la professora Mercè Mateu durant la seva última classe d'Expressió Corporal a l'INEFC Barcelona (2025)

Nota. Fotografies cedides per l'INEFC.

en Educació Física i Dansa dels diplomats en els instituts esmentats, com en diversos camps de la investigació, tots ells relacionats amb la disciplina de l'Expressió Corporal.

El present article s'inscriu en el gènere de la revisió narrativa historiogràfica amb enfocament interpretatiu i va tenir per objectiu analitzar i contextualitzar les principals aportacions de Mercè Mateu en el desenvolupament de l'Expressió Corporal en l'àmbit acadèmic i en l'educatiu. Per fer-ho, es va dur a terme una revisió exhaustiva de la seva producció científica publicada, tant com a autora principal com en qualitat de coautora. Des de l'Associació Nacional de Professorat d'Activitat Física i Expressió Corporal (AFYEC), es va considerar rellevant recollir les esmentades aportacions en reconeixement i gratitud cap a qui ha traçat un fructífer camí centrat en la formació inicial de docents. Amb un enfocament d'investigació qualitatiu i hermenèutic, es va dur a terme una anàlisi en profunditat dels seus textos a partir de la interpretació de les experiències viscudes que s'hi narren. L'objectiu final va ser contribuir a una millor comprensió del seu llegat acadèmic i pedagògic, així com posar de relleu el seu impacte en la consolidació de l'Expressió Corporal com a àmbit de coneixement.

Metodologia

L'estudi es va desenvolupar mitjançant una revisió narrativa historiogràfica amb enfocament hermenèutic i interpretatiu. Aquest doble enquadrament metodològic va permetre, d'una banda, reconstruir de manera sistemàtica la trajectòria acadèmica i científica de Mercè Mateu (dimensió historiogràfica) i, per una altra, interpretar el sentit i l'evolució conceptual de les seves aportacions en el context socioeducatiu de l'Expressió Corporal (dimensió hermenèutica).

Dimensió historiogràfica

Es va realitzar una recopilació exhaustiva de la producció acadèmica publicada per l'autora entre 1990 i 2024, incloent articles en revistes indexades, llibres, capítols de llibres, actes de congressos i la seva tesi doctoral. Els documents van ser seleccionats atenent a criteris de pertinència temàtica (expressió corporal, arts escèniques, praxeologia motriu, educació emocional i perspectiva de gènere) i de rellevància acadèmica.

L'anàlisi historiogràfica va permetre identificar fites fonamentals en la seva trajectòria investigadora, especialment la publicació d'obres de referència (Mateu, 1990; 2003; Mateu et al. 1992), la defensa de la seva tesi doctoral (Mateu, 2010) i el desenvolupament de línies consolidades d'investigació en educació emocional i gènere (Gelpi et al., 2014; Romero et al., 2017; Mateu et al., 2021).

Dimensió hermenèutica

Des d'una perspectiva hermenèutica inspirada en la tradició de Husserl (1970) i Gadamer (1998), es va fer una lectura interpretativa orientada a comprendre l'evolució del significat atribuït a l'Expressió Corporal a l'obra de l'autora. Es va prestar una atenció especial a la relació entre experiència viscuda, pràctica docent i construcció teòrica.

L'anàlisi interpretativa va seguir un procediment iteratiu propi del cercle hermenèutic (Gadamer, 1998), alternant la comprensió de textos individuals amb la reconstrucció del conjunt de la trajectòria acadèmica. Aquest procés va permetre evitar una lectura fragmentària i afavorir una interpretació contextualitzada i relacional de les aportacions identificades.

La interpretació es va centrar a identificar:

1. Continuitats conceptuals.
2. Transformacions en l'enfocament pedagògic.
3. Aportacions estructurals a la consolidació disciplinària de l'Expressió Corporal com a contingut de l'Educació Física.

Aquest procediment va permetre integrar l'anàlisi documental amb una comprensió contextualitzada de l'impacte acadèmic i pedagògic de la seva trajectòria.

Per reforçar la consistència de l'anàlisi, es va aplicar una triangulació interna entre fonts primàries (publicacions de l'autora) i fonts secundàries (treballs de coautoria i estudis relacionats), garantint coherència interpretativa i evitant biaixos de lectura aïllada.

Resultats

Construcció historiogràfica i evolució conceptual

L'anàlisi documental va permetre reconstruir la trajectòria acadèmica de Mercè Mateu identificant una evolució articulada entorn de quatre grans eixos:

1. La construcció d'una mirada expressiva vinculada a les arts escèniques;
2. La incorporació de la praxeologia motriu com a marc teòric;
3. El desenvolupament d'una línia d'investigació en educació emocional i perspectiva de gènere;
4. La consolidació d'un model formatiu específic en la formació inicial del professorat d'Educació Física.

La presentació dels resultats combina un criteri cronològic amb una anàlisi temàtica que permet observar tant la continuïtat com les transformacions en el seu pensament pedagògic i científic.

La construcció de la mirada expressiva

L'interès de Mateu pel fet expressiu, comunicatiu i artístic es remunta a la seva joventut com a gimnasta i entrenadora, així com a la seva afició pels espectacles culturals. Un d'aquests li va resultar especialment significatiu i determinant. Va ser el muntatge de *Juan Salvador Gaviota* del mim nord-americà Stewy, que va presentar a la reconeguda Sala Cadarso de Madrid el 1981. Ella explica molt bé les seves sensacions a Mateu (2008):

Vaig quedar captivada pel que transmetia aquell cos a través d'unes evolucions motrius aparentment gimnàstiques i acrobàtiques posades al servei d'una història sobre la llibertat. Fins aleshores, jo havia viscut aquelles accions motrius des de l'òptica mecanicista de l'esport i, de fet, va ser a partir d'aquella experiència estètica com a espectadora que vaig descobrir i vaig començar a interessar-me per la dimensió expressiva i comunicativa de la motricitat (p. 71).

És precisament aquell any quan acaba els seus estudis de psicologia i s'obre a un món inabastable. Aquesta admiració pel potencial del cos en moviment la condueix a l'interès per l'expressivitat corporal en tots els seus vessants, que també es veu augmentat per la seva formació a l'Institut del Teatre. Les seves vivències la porten a fer-se moltes preguntes que necessiten respostes i que li exigeixen determinació per a l'estudi intel·lectual i acadèmic. Amb aquest bagatge, s'aventura a aprofundir en la seva anàlisi a través de les manifestacions artístiques i arts escèniques, ja siguin ballades, circenses o acrobàtiques.

Mercè Mateu va construir un univers intel·lectual i motriu al qual dedicarà una atenció més exclusiva a partir de la seva incorporació a la plantilla de l'INEFC Lleida, el 1982, coincidint amb la creació del centre. Un laboratori perfecte per compondre, experimentar i reflexionar a través de les assignatures de Gimnàstica Artística Femenina i d'Expressió Dinàmica, que posteriorment passaria a dir-se Expressió Corporal.

De totes les experiències acumulades durant deu anys de pràctica docent universitària sorgirà la publicació del llibre *1300 exercicis i jocs aplicats a les activitats gimnàstiques* (Mateu, 1990), una obra de caràcter eminentment pràctic que va tenir una difusió notable, especialment entre el professorat d'Educació Física.

La consolidació de la seva trajectòria investigadora es pot entendre com un procés d'expansió progressiva des de l'experiència artística cap a la fonamentació teòrica i la investigació aplicada.

Una cronologia dels seus interessos investigadors

En aquesta línia de construcció progressiva d'una mirada expressiva i pedagògica, la seva trajectòria investigadora va començar a estructurar-se entorn de diversos eixos temàtics que marcarien la seva evolució científica.

Les arts escèniques, el circ

Començo a formar-me en el llenguatge de l'Expressió Corporal, la dansa, el mim i el teatre del gest. La meua passió pel cos físic i les seves possibilitats d'expressió acrobàtica em porten al llenguatge del circ, el domini del *ylinx* (risc, vertigen, inversió), de la relació amb l'objecte i els aparells, al servei d'una idea, d'un tema, d'una narrativa. (Fragment escrit per Mateu a Garcías et al., 2023, p. 53).

El seu interès per l'acrobàcia creixerà i s'orientarà, des de 1987, cap a propostes cada vegada més estructurades, com són cursos monogràfics i cursos d'estiu amb docents i artistes professionals. Als anys 90 sorgiran les *Gimnastrades Nacionals* que, amb una lògica interna a cavall de l'esport i l'art, es convertiran en magnífics aparadors per presentar els treballs col·lectius de l'INEFC.

El 2003, en el marc del *I Congrés Internacional d'Expressió Corporal i Educació*, celebrat a Zamora i organitzat per AFYEC i la Universitat de Salamanca, presenta la seva ponència titulada *El circ, l'expressió corporal i l'educació física*, on planteja explícitament el valor educatiu del circ:

Els espectacles artístics circenses es constitueixen en nuclis de saber historicocultural (igual com les creacions en dansa, teatre gestual, mim...) a partir dels quals podem extreure i seqüenciar continguts susceptibles de ser transmesos i apresos en les institucions educatives (Mateu, 2003, p. 136).

La praxeologia motriu de Pierre Parlebas

La potència creadora amb la qual va iniciar la seva activitat l'INEFC Lleida va suposar un esforç permanent per construir estructures estables tant en la docència com en la investigació. Una prova d'això és la creació el 1991 del *Grup d'estudi praxeològic INEFC Lleida* dirigit pel professor Francisco Lagardera, amb la participació de Gerard Lasiera, Pere Lavega, Conchita Durán, Mario Lloret i Mercè Mateu, entre d'altres.

La llavor hi havia arribat el 1986, de la mà de Domingo Blázquez, professor de l'INEFC Barcelona, quan Pierre Parlebas va presentar la seva obra *Éléments de sociologie du sport* (Parlebas, 1986), text fundacional de la praxeologia motriu que va influir decisivament en el desenvolupament posterior del grup d'estudi praxeològic de l'INEFC Lleida.

Aquesta trobada va provocar, en el professor Lagardera, un interès immediat per la ciència de l'acció motriu i va iniciar un procés de treball que va culminar, en una primera etapa, el 1995, amb la defensa de la primera tesi de temàtica praxeològica a càrrec del professor Pere Lavega i va continuar amb l'acte d'investidura com a doctor honoris causa per la Universitat de Lleida del professor Pierre Parlebas, el 2002.

La insaciable necessitat de coneixement i el seu atreviment personal en la recerca del sentit de la motricitat artística van portar Mateu a fer una tesi doctoral d'una erudició enorme. Una tesi voluminosa, profunda i amb nombroses interseccions, en la qual es connecten totes les preocupacions de l'autora. Un treball de gran densitat teòrica i profunditat analítica que articula múltiples marcs conceptuals i que va ser més enllà de les exigències de l'Acadèmia.

I és així com l'any 2010 va defensar la tesi *Observació i anàlisi de l'expressió motriu escènica. Estudi de la lògica interna dels espectacles artístics professionals: Cirque du Soleil (1986-2005)*. Allà s'hi troben tots els camins pels quals ha transitat creant el seu propi univers intel·lectual: la praxeologia motriu, les arts escèniques, el circ, l'Expressió Corporal i el valor essencial de les emocions en la creació artística. Dirigida per Maria Teresa Anguera i Marta Castañer, es tracta d'un document de més de 700 pàgines on es dur a terme un treball de gran maduresa que és una conseqüència palpable d'una trajectòria professional sòlida i reconeguda, teixida amb temps i delicadesa.

El present treball es desenvolupa al voltant d'un tema, l'expressió motriu, que suposa una associació entre la vida personal, la trajectòria professional i l'interès per la investigació en l'àmbit de la motricitat, i concretament les seves apassionants possibilitats d'impressionar, expressar i comunicar. Al seu torn, l'atracció per aquest tema prové del meu entusiasme per les manifestacions motrius del cos, com a ens físic, psíquic, relacional i, sobretot, capaç d'impregnació perceptiva i emotiva. (Mateu, 2010, p. 1).

Mateu va estudiar deu produccions de Cirque du Soleil, identificant els trets específics de les situacions motrius d'expressió escènica, així com les interaccions motrius, comunicatives i simbòliques que les caracteritzen.

El seu estudi profund de l'anàlisi de la lògica interna de les activitats d'expressió constitueix una gran aportació a l'àmbit de la motricitat humana, en combinar un marc teòric basat en la praxeologia motriu amb una metodologia observacional rigorosa i exhaustiva. Aquesta combinació estableix un pont entre l'anàlisi de la pràctica motriu circense i la seva aplicació en el context educatiu (Mateu, 2020; Mateu i Bortoleto, 2011).

La didàctica de l'Expressió Corporal

En paral·lel als seus estudis praxeològics i escènics, Mateu va desenvolupar una línia d'investigació centrada en la didàctica de l'Expressió Corporal, especialment en la dimensió emocional de les pràctiques motrius. En el camp de la didàctica de l'Expressió Corporal, va fer moltes aportacions. En els últims anys s'ha concentrat particularment en l'estudi de les emocions, on algunes de les seves conclusions més importants són les següents:

- Les pràctiques d'Expressió Corporal semblen afavorir el benestar emocional, encara que, al principi, el desconeixement es manifesti en una vergonya inicial i comuna en gairebé tot l'estudiantat.

- Les emocions positives poden potenciar la creativitat i l'estat de *flow*, clau en l'aprenentatge de la dansa i l'Expressió Corporal. La neurociència també reforça la idea que l'aprenentatge es fixa millor quan està associat a emocions positives.

- El tipus de tasca influeix en la vivència emocional: les més introspectives generen calma i sorpresa; les comunicatives, vincles afectius; les grupals, diversió. És una feina del docent seleccionar el tipus de tasca segons l'objectiu a desenvolupar.

- El contacte físic i la mirada poden generar tant benestar com incomoditat, depenent del context i l'experiència prèvia.

Amb tot això, Mateu suggereix que l'educació emocional se centra especialment a intentar fomentar les sensacions i emocions més favorables per a la creació, molt lligades a sentir el present i a la consciència corporal. I proposa al professorat crear un clima segur i creatiu en les tasques de classe per activar l'impacte emocional, mostrant-se molt receptius al que passa a l'aula (Torrens et al., 2011).

La seva contínua necessitat d'exploració, així com d'objectivar el coneixement amb respostes científiques a les seves intuïcions verificades a la pràctica docent, la porten a l'anàlisi de l'Expressió Corporal amb perspectiva de gènere.

Les seves troballes en aquest camp reafirmen el poder pedagògic de les pràctiques motrius d'expressió com un pont entre cos i emoció, capaç de despertar vivències

agradables i intenses que transcendeixen la mera execució motriu. L'absència de diferències significatives entre gèneres qüestiona estereotips arrelats i obre camí cap a una Educació Física més igualitària i conscient. Això implica que, educar des de la dimensió expressiva del moviment és també obrir la porta a la comprensió profunda de l'emoció, i en aquesta dansa entre gest i sentiment es forja una pedagogia que humanitza, equilibra i transforma (Gelpi et al., 2014).

Convençuda que existeix un vincle entre els resultats positius de la pràctica i el nivell d'atenció de l'alumnat, Mateu col·labora en una investigació sobre el factor de l'atenció plena, on es valida científicament el que ella transmet dia a dia en la seva docència amb la seva poderosa capacitat per crear espais on l'alumnat pot expressar-se lliurement i amb seguretat. Amb això es reafirma sobre el ja defensat: el valor educatiu i humà de les pràctiques expressives i la importància de dignificar la consciència corporal en l'àmbit acadèmic. L'evidència empírica obtinguda en aquests estudis reforça de manera consistent les hipòtesis pedagògiques prèviament formulades des de la pràctica docent, que ha deixat una empremta tan profunda en la formació de tantes generacions (Rovira et al., 2014).

Els resultats d'aquests estudis li exigeixen una integració de conjunt més gran i segueix amb investigacions enfocades en els estats emocionals que genera la pràctica de l'Expressió Corporal (Mateu et al., 2021; Romero et al., 2017). El potencial d'aquests estudis, amb mostres àmplies, consisteix a mostrar com aquestes pràctiques produeixen efectes en el benestar de l'alumnat. Així mateix, evidencia l'estreta relació entre la dimensió emocional i la influència positiva en la salut mental, qüestió que actualment constitueix un factor de preocupació social.

D'altra banda, s'orienta a l'estudi de les connexions entre gènere i historial esportiu, destacant la importància emocional d'incloure pràctiques expressives i cooperatives en el grau de CAFE, ja que, reforçant aquest tipus d'activitats, es podria afavorir tant el benestar emocional com el desenvolupament de competències socioafectives. Els resultats suggereixen que les respostes emocionals no depenen del gènere, cosa que pot ajudar a desmuntar estereotips (Romero et al., 2018).

Finalment, es pot ressaltar el seu interès per analitzar contextos socials amb estímuls intenses de convivència. Així, participa en un estudi que suma una valuosa aportació al coneixement sobre els efectes i la utilitat de l'Expressió Corporal, evidenciant la transcendència de les trobades interuniversitàries d'Expressió Corporal i dansa organitzades per l'AFYEC amb caràcter anual, a partir de l'experiència dels seus participants. Aquestes trobades es comparten com autèntics laboratoris pedagògics, on la convivència

es converteix en un element emocional que afavoreix l'aprenentatge fora de les aules. El clima generat demostra que, quan es cuida l'ambient, l'expressió motriu es transforma en un espai fèrtil per al creixement personal i social. En aquest context, l'Expressió Corporal i la dansa educativa deixen de ser únicament una forma d'expressió basada en la tècnica per convertir-se en un mitjà d'autoconeixement i d'obertura cap als altres.

La intensitat de les emocions compartides i la rellevància atorgada als vincles suggereixen que l'Expressió Corporal es converteix en un catalitzador de cohesió, pertinença i reconeixement mutu. Així mateix, reforça el propòsit d'una educació més humana i sensible (Garcías et al., 2022).

La dansa educativa

L'interès per la dansa com a pràctica artística i pedagògica constitueix una altra línia rellevant en la trajectòria de Mercè Mateu, que amplia la comprensió de l'Expressió Corporal cap a la seva dimensió sociocultural i històrica. La seva curiositat natural la porta a plantejar interrogants sobre la dansa i la seva aplicació pedagògica, la qual cosa impulsa el seu reconeixement com a eina formativa integral, de benestar físic, mental i anímic, i com a vehicle d'expressió, creativitat i transformació social.

La seva aportació destaca pel seu enfocament innovador i reflexiu, i la incorporació de la figura de l'espectador i del creador com a agents educatius. L'aplicació pràctica dels exemples que Mateu proposa resulta especialment valuosa, ja que evidencia com la dansa pot integrar-se de forma significativa en contextos escolars i socials diversos (Mateu et al., 2013).

Així mateix, ha abordat la perspectiva de l'anàlisi social, cultural i històrica de la dansa. La pugna del poder sobre el control del cos i la lluita del cos per enfrontar el poder han estat presents històricament en la dansa, però necessiten l'enfocament científic. La seva revisió amb caràcter crític mostrant la invisibilització històrica de les dones en la dansa, la seva lluita per ocupar una posició merescuda, la cosificació del cos femení en la dansa, els estereotips, etc., són elements principals del discurs necessari per comprendre, de manera fonamentada, l'evolució històrica de la dansa en termes de gènere (Serrano et al., 2021).

En altres treballs de col·laboració, Mateu ha situat la geografia de la investigació sobre la dansa a Catalunya, incidint en la reduïda producció de tesis doctorals, la importància de dotar d'ajuts predoctorals i la necessitat de vertebrar la dansa amb altres àmbits del saber i de l'art (Cañabate et al., 2022).

La formació del professorat d'Educació Física

La dimensió formativa de la trajectòria de Mateu representa una de les aportacions més consistents al desenvolupament de l'Expressió Corporal com a contingut universitari en el Grau en Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport. Més enllà de les seves aportacions teòriques i empíriques, l'impacte més visible de la seva trajectòria se situa en la formació inicial del professorat d'Educació Física, àmbit en el qual va consolidar un model pedagògic propi.

La coneguda màxima d'Étienne Decroux (1963), "Cap d'actor, cos d'atleta i cor de poeta," sintetitza l'enfocament pedagògic que ha guiat la seva docència universitària.

...paraules que procuro tenir presents en el moment d'impartir i compartir una sessió de treball: cap d'actor en el sentit de joc, cos d'atleta en el sentit de treball amb l'instrument-cos, i cor de poeta en el sentit d'atendre l'emoció, el sentiment, la història inscrita en els cossos. El treball amb actors, atletes i poetes és també el record que conservo de la trobada a Madrid amb el grup AFYEC, fet a través de l'entranyable Ana Pelegrín (Mateu, 2008, p. 74).

En el seu llarg esdevenir, la professora Mateu ha reflexionat àmpliament sobre la metodologia de l'ensenyament de l'Expressió Corporal i els resultats manifestats en les seves classes. Es pot afirmar que a l'INEFC ha consolidat un model formatiu únic, basat en la hibridació entre pràctiques esportives i arts escèniques, una combinació que ha generat experiències pedagògiques innovadores, espectacles de gran impacte i espais de creativitat capaços de transformar la trajectòria professional de l'alumnat. La interacció entre dansa, teatre del gest, circ, acrobàcia, mim i activitats físiquesportives no només amplia les competències expressives, sinó que també configura un enfocament educatiu més integrador i sensible en el desenvolupament artístic del moviment. Convida a considerar l'Expressió Corporal i les pràctiques artístiques com un àmbit estratègic per a futures investigacions i com un camp emergent amb potencial per redefinir la identitat acadèmica i professional de l'àrea. En vista d'aquesta evolució, Mateu reivindica la pertinència de reconèixer les arts escèniques com una possible cinquena línia formativa dins del Grau en CAFE, atès el seu creixent pes formatiu, professionalitzador i social (Garcías et al., 2023). Les narratives autobiogràfiques mostren com aquesta hibridació ha estat possible gràcies al treball col·laboratiu del professorat, amb un paper especialment destacat de Mercè Mateu, i a la implicació activa de l'estudiantat i del club INEF Lleida en la creació de projectes artístics de llarg recorregut.

Respecte a les seves investigacions sobre els plans d'estudi de CAFE, una distribució tan desigual de crèdits posa en relleu una problemàtica estructural més àmplia: la persistència d'un imaginari corporal profundament masculinitzat. L'hegemonia dels esports de competició evidencia un model històric que ha privilegiat el rendiment, la competitivitat i la lògica de l'esport federat com a nucli legítim del saber físicoesportiu. Com a conseqüència, la formació en CAFE es continua basant en lògiques tradicionals que no responen als reptes contemporanis, especialment a la necessitat de construir espais corporals inclusius, diversos i sensibles a les identitats i experiències de gènere.

Aquesta predominança, no només margina les pràctiques artístiques i expressives, sinó que també redueix la comprensió del cos a una visió funcional i orientada a l'èxit. Les activitats vinculades culturalment a allò femení continuen ocupant un lloc marginal, reforçant la dicotomia entre pràctiques considerades "serioses" i aquelles relegades a l'estatus d'"accessòries". En aquest context, la temàtica planteja un interrogant de més abast: ¿no caldria que la incorporació de la perspectiva de gènere anés més enllà del simple equilibri de crèdits i ens conduís a replantejar quines pràctiques corporals es consideren valuoses, quins cossos es legitimen i quins models de moviment es reproduïxen en l'educació superior?

No obstant això, les dades comparatives mostren una tendència progressiva cap a una incorporació de pràctiques expressives més gran en els plans d'estudi més recents, especialment en facultats de creació més moderna, on s'observa un lleuger increment de crèdits destinats a continguts artístic-expressius (Serrano et al., 2024). Aquest avenç, tot i que encara és insuficient, indica una obertura gradual cap a models formatius més inclusius i diversificats.

Discussió

L'anàlisi historiogràfica duta a terme permet afirmar que la contribució de Mercè Mateu al desenvolupament de l'Expressió Corporal a Espanya s'articula en tres nivells complementaris.

En primer lloc, en el pla epistemològic, la seva incorporació sistemàtica de la praxeologia motriu (Parlebas, 1986) va permetre dotar de fonamentació científica pràctiques tradicionalment considerades perifèriques dins de l'Educació Física. L'aplicació del concepte de lògica interna a les situacions motrius d'expressió escènica (Mateu i Bortoleto, 2011) va obrir una via de legitimació acadèmica de les arts circenses i de la dansa com a continguts curriculars.

En segon lloc, en el pla pedagògic, les seves investigacions sobre emocions en pràctiques motrius expressives (Gelpi

et al., 2014; Romero et al., 2017; Mateu et al., 2021) van contribuir a reforçar el vincle entre Expressió Corporal, benestar i formació integral. Aquest enfocament amplia la concepció tradicional del cos en l'Educació Física, incorporant dimensions afectives i relacionals coherents amb les demandes contemporànies de salut mental i educació emocional.

En tercer lloc, en el pla estructural i formatiu, la seva influència en la configuració de plans d'estudi i en la hibridació entre pràctiques esportives i arts escèniques ha generat un model formatiu singular en el context universitari espanyol (Garcías et al., 2023). Aquest model qüestiona l'hegemonia del paradigma competitiu-esportiu i obre espai a pràctiques corporals inclusives i sensibles a la perspectiva de gènere (Serrano et al., 2024).

En conjunt, la seva trajectòria no només representa una aportació individual rellevant, sinó que exemplifica el procés de consolidació disciplinària de l'Expressió Corporal com a àmbit legítim dins de l'Educació Física universitària. En termes hermenèutics, aquesta trajectòria pot interpretar-se com un procés de resignificació progressiva del cos en l'Educació Física, desplaçant-lo d'una lògica exclusivament biomecànica cap a una comprensió simbòlica i relacional.

Conclusió

La revisió de la trajectòria acadèmica i investigadora de Mercè Mateu permet identificar una aportació coherent i sostinguda al desenvolupament de l'Expressió Corporal en l'àmbit educatiu i en les arts escèniques. La seva producció científica articula de manera consistent la pràctica motriu, la reflexió pedagògica i la construcció teòrica, integrant les arts escèniques, especialment la dansa i el circ, la praxeologia motriu i l'estudi de l'experiència emocional.

L'anàlisi de la seva obra, tant com a autora principal com en coautoria, mostra una evolució progressiva dels seus interessos investigadors, en la qual la tesi doctoral defensada el 2010 ocupa un lloc central en establir un pont entre l'anàlisi de la lògica interna de les pràctiques motrius artístiques i la seva aplicació artística i pedagògica. A partir d'aquest marc, les seves investigacions posteriors han contribuït a consolidar l'Expressió Corporal com un espai rellevant per a l'educació emocional, el benestar i la formació integral de l'alumnat, així com per a la incorporació de la perspectiva de gènere en la formació del professorat d'Educació Física.

En conjunt, la seva trajectòria posa de manifest el potencial de l'Expressió Corporal com a camp de coneixement interdisciplinari i com a àmbit d'innovació docent i investigadora en l'Educació Física contemporània.

La revisió realitzada posa de manifest la coherència i profunditat d'una trajectòria que ha contribuït significativament a la consolidació acadèmica de l'Expressió Corporal a Espanya. Més enllà del reconeixement personal, la seva obra constitueix un referent per comprendre l'evolució d'aquest àmbit en l'Educació Física contemporània i ofereix claus per a futures línies d'investigació i innovació docent.

Referències

- Cañabate, D., Garcías, S., Gumà, X., Iranzo, M., Mateu, M., Pérez, S. & Vendrell, E. (2022). - La investigación en danza en Cataluña en las dos últimas décadas: 2000-2021. Estado de la cuestión. En C. Giménez, M. Martínez, V. Analía, S. Manzo, I. Álvarez, & G. Preciado (Eds.), *La investigación en danza* (pp. 213–222). Mahali.
- Coterón, J. y Sánchez, G. (2010). Educación artística por el movimiento: la Expresión Corporal en Educación Física, *Aula*, 16, 113–134. <https://doi.org/10.14201/7436>
- Gadamer, H.-G. (1998). *Verdad y método*. Sígueme.
- Garcías, S. y Mateu, M. (2023). Ventajas de la aplicación de la Expresión Corporal para el bienestar del alumnado. *Aula*, 29, 263-279. <https://doi.org/10.14201/aula202329263279>
- Garcías, S., Mateu, M., Spadafora, L. & Armada, J. M. (2022). Feelings and learnings that emerge from the Interuniversity Meeting of Corporal Expression. *Retos, Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*, 45, 1076–1086. <https://doi.org/10.47197/retos.v45i0.91461>.
- Garcías, S., Mateu, M., Spadafora, L. & Torrents, C. (2023). La formación en Expresión Corporal en el INEFC desde su creación hasta la actualidad. Una historia de sinergias. *Aula*, 29, 51-71. <https://doi.org/10.14201/aula2023295171>
- Gelpi, P., Romero, M.R., Mateu, M., Rovira, G. & Lavega, P. (2014). La educación emocional a través de las prácticas motrices de expresión. *Perspectiva de género. Educatio Siglo XXI*, 32(2), 49-70. <https://doi.org/10.6018/j/194081>
- Husserl, E. (1970). *The crisis of European sciences and transcendental phenomenology*. Northwestern University Press.
- Mateu, M. (1990). *1300 ejercicios y juegos aplicados a las actividades gimnásticas*. Paidotribo.
- Mateu, M. (2003). El circo, la expresión corporal y la educación física. En Sánchez, G., Taberner, B., Coterón, J., Llanós, C. & Learreta, B. (Eds.). *Actas Expresión, Creatividad y Movimiento. I Congreso Internacional de Expresión Corporal y Educación*, 125-138. Amarú Ediciones.
- Mateu, M. (2008). De actores, atletas y poetas, en Sánchez, G., Coterón, J., Padilla, C y Ruano, K. (Eds). *Libro conmemorativo AFYEC. Expresión Corporal. Investigación y acción pedagógica*, (pp. 71-75). Amarú Ediciones.
- Mateu, M. (2010). *Observación y análisis de la expresión motriz escénica. Estudio de la lógica interna de los espectáculos artísticos profesionales: Cirque du Soleil (1986-2005)*. [Tesis doctoral], Universitat de Barcelona.
- Mateu, M. (2013). Circo y universidad. *Ambidextro*, 54, 30-32.
- Mateu, M. (2020). Lógica interna de los "crescendos" en los números de los espectáculos de Cirque du Soleil (1986-2005). *Conexões*, 18, e020022. <https://doi.org/10.20396/conex.v18i0.8659410>
- Mateu, M. & Bortoleto, M.A.C. (2011). The internal logic and action domain of motor skills in motor expression situations (MES). *Emancipação*, 11(1), 129-142. <https://doi.org/10.5212/Emancipacao.v11i1.0010>
- Mateu, M., Durán, C. & Troguet, M. (1992). 1000 ejercicios y juegos aplicados a las actividades corporales de expresión. Paidotribo.
- Mateu, M. Garcías, S., Spadafora, L., Andrés, A. & Febrer, E. (2021). Student Moods Before and After Body Expression and Dance Assessments. Gender perspective. *Frontiers in Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.612811>

- Mateu, M., Giustina, M., Gumà, X. & Sardá, G. (2013) Educational projects in dance: developing a creative reality. *Retos*, 24, 154–157. <https://doi.org/10.47197/retos.v0i24.34549>
- Parlebas, P. (1986). *Éléments de sociologie du sport*. Presses Universitaires de France.
- Romero, R., Gelpi, P., Mateu, M. & Lavega, P. (2017). Influencia de las prácticas motrices sobre el estado emocional de estudiantes universitarios. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y del Deporte*, 17 (67), 449-466. <http://doi.org/10.15366/rimcafd2017.67.004>
- Romero, R., Gelpi, P., Mateu, M. & Lavega, P. (2018). Prácticas cooperativas de expresión motriz y emociones en estudiantes de actividad física; género e historial deportivo. En J.L. Soler, O. Díaz, E. Escolano-Pérez, & A. Rodríguez (Eds.) *Inteligencia emocional y bienestar III. Reflexiones, experiencias profesionales e investigaciones* (pp.210-221). Ediciones Universidad San Jorge.
- Rovira, G., López-Ros, V., Lavega, P. & Mateu, M. (2014). Las emociones en las prácticas motrices de atención plena. *Revista Española de orientación y psicopedagogía*, 25(2) 111-126. <https://doi.org/10.5944/reop.vol.25.num.2.2014.13523>
- Sánchez, G. (2010). Educación estética y educación artística. Reflexiones para una enseñanza creativa. *Aula, revista de pedagogía de la Universidad de Salamanca*, 16, 21-32. <https://doi.org/10.14201/7429>
- Sánchez, G. (2022). La enseñanza de la Expresión Corporal en el sistema educativo español, *Revista Historia de la Educación*, 41, 103-127. <https://doi.org/10.14201/hedu2022103127>
- Sánchez, G., Coterón, J., Padilla, C., Llopis, A. & Montávez, M. (2008^a). La Expresión Corporal en el marco del Espacio Europeo de Educación Superior. Un proyecto de consolidación, en Sánchez, G., Coterón, J., Gil, J. & Sánchez, A. (Coords.). *El movimiento expresivo. Actas del II Congreso Internacional de Expresión Corporal y Educación*. Amarú Ediciones.
- Sánchez, G., Coterón, J., Padilla, C., & Ruano, K. (2008b). *Expresión Corporal. Investigación y acción pedagógica*. Amarú Ediciones.
- Serrano, J., Mateu, M. & Serra, P. (2024). Las actividades motrices en el grado de CAFYD desde una perspectiva de género, en *CIMIE: Congreso de investigación educativa, CIMIE: Ciencia, Educación y diálogos culturales: cerrando brechas, construyendo puentes*, (pp. 368-370). Universidad de Granada.
- Serrano, J., Soler, S. & Mateu, M. (2021). La danza desde una perspectiva de género, 1997-2010, en Grana R. (Eds.) *Discursos, mujeres y artes. ¿construyendo o derribando fronteras?* Dykinson.
- Torrents, C., Mateu, M., Planas, A. & Dinusôva, M. (2011). Posibilidades de las tareas de expresión corporal para suscitar emociones en el alumnado, *Revista de Psicología del Deporte*, 20(2), 401-412.

Conflicte d'interessos: les autories no han comunicat cap conflicte d'interessos.

© Copyright Generalitat de Catalunya (INEFC). Aquest article està disponible a l'URL <https://www.revista-apunts.com/ca/>. Aquest treball està publicat sota una llicència Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. Les imatges o qualsevol altre material de tercers d'aquest article estan inclosos a la llicència Creative Commons de l'article, tret que s'indiqui el contrari a la línia de crèdit; si el material no s'inclou sota la llicència Creative Commons, els usuaris hauran d'obtenir el permís del titular de la llicència per reproduir el material. Per veure una còpia d'aquesta llicència, visiteu <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>